

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Тараненко Оксани Григорівни «Діяльність професора Л. О. Шепотько з наукового забезпечення економічного та соціального розвитку аграрного сектору України (60-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.)», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки й техніки

Проблема об'єктивного висвітлення історичного минулого українського народу сьогодні є надзвичайно актуальною. Зокрема це стосується й історії економічної науки, яка пройшла в Україні тривалий шлях становлення та розвитку. І сьогодні існує необхідність осмислення й усвідомлення досвіду минулого економічної науки; потреба проаналізувати й об'єктивно оцінити не тільки вклад кожного її напрямку в розвиток нашої держави, а й внесок видатних українських учених, наукова спадщина яких являє собою неоціненний скарб для наступних поколінь науковців.

Дане дисертаційне дослідження присвячене висвітленню діяльності й комплексному аналізу наукової спадщини видатного вченого й організатора аграрної економічної науки Людмили Олександрівни Шепотько, з чийм ім'ям пов'язане становлення в Україні такого напрямку економічних досліджень, як соціально-економічний розвиток села.

Науковий доробок Л. О. Шепотько становить значний інтерес для дослідження та об'єктивного відтворення історії вітчизняної економічної науки і охоплює широкий спектр фундаментальних і науково-прикладних досліджень аграрно-економічного напрямку: методологія статистики сільського господарства і статистики капітальних вкладень в аграрну сферу; дослідження фундаментальних проблем інтенсифікації сільського господарства, ефективності сільськогосподарського виробництва, відносин власності в аграрній сфері тощо.

Дисертаційне дослідження Тараненко Оксани Григорівни

виконувалося відповідно до загального напрямку науково-дослідної роботи Інституту історії аграрної науки, освіти і техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України в межах теми «Розробити науково-організаційні та концептуальні основи становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні: теоретико-методологічні, історико-наукознавчі, біографічні та джерелознавчі аспекти дослідження» (№ державної реєстрації 0114U001207).

Об'єктом представлено до розгляду дисертаційного дослідження авторка обрала розвиток аграрно-економічної науки в Україні з 60-х рр. ХХ ст. до початку ХХІ ст.; предметом – діяльність професора Л. О. Шепотько з розв'язання актуальних наукових і прикладних проблем економічного та соціального розвитку аграрного сектору України; метою – комплексне висвітлення творчого шляху вченої у вимірі розвитку аграрно-економічної науки вказаного періоду.

Окреслені завдання дисертаційного дослідження і наукова новизна отриманих результатів сформульовані здобувачкою цілком грамотно і переконливо. Напрямок роботи, її мета, методологічний та методичний підходи, спосіб викладення повністю відповідають зазначеній спеціальності. Дисертанткою на основі критичного аналізу історичних джерел та комплексного дослідження життєвого шляху, наукової й організаційної діяльності Л.О.Шепотько в сфері аграрно-економічної науки запропоновано періодизацію творчого шляху вченої, а також розкрито її науковий внесок у розвиток аграрно-економічної науки в Україні у другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст.

Практична значимість одержаних результатів полягає у тому, що основні положення та висновки даного дослідження, а також введені до наукового обігу документи і матеріали можуть бути використані в подальших наукових пошуках з історії аграрно-економічної науки

України, при написанні підручників, навчальних посібників, довідників, енциклопедій та ін. Особливою інформацією можна користуватися у процесі вивчення навчальних дисциплін «Історія України», «Історія науки і техніки», «Історія сільськогосподарської науки» тощо.

Слід зазначити, що всі матеріали і висновки дисертації знайшли відображення у надрукованих дисертанткою наукових статтях, а також у доповідях, виголошених на конференціях і семінарах: опубліковано 10 наукових робіт (5 статей у фахових виданнях, що входять до переліку ВАК України та 4 тез доповідей), а також біобібліографічний покажчик наукових праць Л. О. Шепотько.

Структура дисертації підпорядкована меті й поставленим завданням. Дисертаційна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел (215 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 184 сторінки, основний текст роботи викладений на 159 сторінках.

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, зв'язок роботи з науковою темою, сформульовано мету і завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, наведені відомості про апробацію результатів дослідження.

У *першому розділі «Історіографія, джерельна база та теоретико-методологічні засади дослідження»* авторка з'ясувала ступінь розробки проблеми, переконливо довівши, що тема роботи до цього часу залишалася поза увагою науковців і не була предметом системного й цілісного розгляду, яке зумовлене потребами глобальних соціально-економічних перетворень сьогодення. У цьому розділі систематизовано джерельну базу дослідження, узагальнено науковий доробок попередніх вчених. З цією метою розглянуто та проаналізовано дві групи історіографічних праць з проблеми, що досліджується. До першої з них включено відомості з

бібліографічних розвідок, біографічних статей, посилань у наукових працях тощо; до другої віднесено роботи з історії української аграрно-економічної науки та етапів розвитку окремих її напрямів досліджуваного періоду.

Аналіз джерельної бази відтворює широкий спектр архівних матеріалів та опублікованих документів, що дозволяє здійснити історико-науковий аналіз діяльності вченої. Основою дослідження стали матеріали фонду Інституту архівознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, в якому містяться особова справа Л. О. Шепотько, звіти про наукову й науково-організаційну діяльність відділу аграрних проблем соціалізму та соціально-економічних проблем села Інституту економіки АН УРСР (з 1991 р. – Інститут економіки НАНУ), фонди наукових бібліотек. Джерельна база дослідження складається з декількох груп документів і матеріалів, залежно від їхнього походження, змісту, особливостей та характеру викладу: 1) біографічні матеріали; 2) документи службової та громадської діяльності; 3) наукові праці та творчі матеріали.

Виявлена та опрацьована дисертанткою джерельна база проблеми є достатньою для здійснення комплексного наукового дослідження життя і діяльності Л. О. Шепотько. Використовувані архівні джерела вперше залучаються до наукового обігу, а відтак розширюють та доповнюють знання про наукову спадщину та творчий шлях вченої.

Методологія дослідження ґрунтується на комплексному застосуванні основних принципів історичного дослідження – історизму та об'єктивності, а також використанні загальнонаукових і спеціальних історичних методів, які в комплексі забезпечили розкриття теми і досягнення поставленої мети.

Другий розділ «Витоки формування наукових поглядів професора Л. О. Шепотько» складається з двох підрозділів, що розкривають вплив соціально-економічних умов розвитку країни на розвиток її сільського

господарства та особливості розвитку аграрно-економічної науки, у яких відбувалося формування наукового світогляду Л. О. Шепотько.

У підрозділі 2.1. «*Умови розвитку аграрно-економічної науки України в другій половині ХХ століття*» здобувачка детально аналізує усі напрямки аграрно-економічних досліджень цього періоду: організація сільськогосподарського виробництва, відносини власності, товарно-грошові відносини, інтенсифікація та ефективність сільськогосподарського виробництва тощо. Також у підрозділі знайшло відображення внеску українських вчених у розв'язання актуальних завдань аграрного сектору економіки України. Наряду з плеядою відомих вчених, свій вклад у розвиток усіх згаданих напрямків аграрно-економічних досліджень внесла й Людмила Олександрівна Шепотько.

Також у підрозділі здобувачка відобразила й проаналізувала вплив державного регулювання та законодавчих ініціатив на розвиток наукових досліджень в аграрній економіці і на хід історії аграрної науки в цілому.

Підрозділ 2.2. «*Становлення Л. О. Шепотько як науковця*» висвітлює основні етапи становлення вченої як особистості та формування її наукового світогляду. Це зокрема навчання в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка та робота в Інституті економіки АН УРСР. Відповідно до найважливіших подій у житті вченої, авторкою запропоновано періодизацію життєвого та творчого шляху Л. О. Шепотько, що включає три основних періоди. Висвітлюючи *I період* (1948-1961) – формування освітнього потенціалу та суспільно-політичних поглядів вченої, здобувачка детально описує навчання на бухгалтерському відділенні Сумського технологічного технікуму цукрової промисловості (нині – Сумський технікум харчової промисловості Національного університету харчових технологій) та на юридично-економічному (згодом – економічному) факультеті Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, наголошуючи, що досвід, який вона отримала у стінах

навчальних закладів, сформував світогляд Людмили Олександрівни і став запорукою майбутнього професійного зростання вченої; висвітлюючи *II період* (1961-1974) – становлення Л. О. Шепотько як вченої, здобувачка охарактеризувала перші творчі пошуки та наукові здобутки на ниві аграрної економіки, визначила її внесок в розвиток методології статистики сільського господарства і статистики капітальних вкладень в аграрну сферу, розробку проблеми підвищення ефективності сільського господарського виробництва та дослідження інтенсифікації сільського господарства; останній – *III період* (1974-2003) – науково-організаційна діяльність в Інституті економіки АН УРСР – поділено здобувачкою на три етапи: *перший етап* (1974-1978) – завідувач відділу аграрних проблем соціалізму, де на основі опрацьованих джерел авторка проаналізувала діяльність Л. О. Шепотько на згаданій посаді, головним досягненням чого стало створення сектору соціально-економічних проблем розвитку села та підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, період очолення якого визначений здобувачкою як *другий етап* (1978-1998) – третього періоду періодизації; *третій етап* (1998-2003) характеризувався відходом вченої від організаторської й переходом до науково-популяризаторської діяльності.

Третій розділ «Науково-дослідницька та організаційна діяльність Л. О. Шепотько» дисертантка присвятила висвітленню найбільш плідних досягнень вченої. Серед них – питання розробки теоретико-методологічного забезпечення інтенсифікації сільського господарства над яким вчена працювала з 1966 р. (підрозділ 3.1). Здобувачкою детально проаналізовано й наукові здобутки вченої у галузі досліджень відносин власності на землю та засобів виробництва в аграрному секторі, в умовах різних соціально-економічних систем. Особлива увага присвячена розгляду та узагальненню основних здобутків Л. О. Шепотько у становленні в Україні нового напрямку аграрно-економічних досліджень –

соціально-економічний розвиток села (підрозділ 3.2). Окремий підрозділ у дисертаційному дослідженні висвітлює організаційну та методичну роботу Л. О. Шепотько (підрозділ 3.3).

Отримані в дисертаційному дослідженні наукові результати узагальнено у 8 висновках, які логічно відповідають поставленим завданням.

Основні положення дисертації ідентичні змісту представленого автореферату.

В цілому дисертаційне дослідження О. Г. Тараненко справляє ґрунтовне та позитивне враження. Водночас до нього є деякі **побажання та зауваження**, що носять рекомендаційний характер:

- **по-перше**, у запропонованій періодизації життєвого і творчого шляху вченої третій період (1974-2003) – науково-організаційна діяльність в Інституті економіки АН УРСР має досить умовний поділ на етапи, в основу якого покладені посади, що займала Л. О. Шепотько. Варто було в основу поділу на етапи цього періоду життя покласти напрямки наукових досліджень вченої;
- **по-друге**, варто було б більше уваги приділити такому напрямку діяльності вченої як підготовка наукових кадрів. Матеріал про її наукову школу доречно було б виділити в окремий підрозділ;
- **по-третє**, варто було б при використанні цитат у тексті дисертаційної роботи оформляти підрядкові посилання на першоджерела, їх відсутність дещо ускладнює сприйняття матеріалу;
- **по-четверте**, в дисертації подекуди зустрічаються нечисленні помилки граматичного та стилістичного характеру, русизми (с. 57 – «учбова»), використання розмовного стилю (с. 64 – «докторська дисертація» замість «дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук»), неохайність (С. 47 – згадка про розділ 3.1.3, який відсутній у роботі тощо);

- **і нарешті** – при оформленні списку використаних джерел недотримані правила оформлення архівних документів (використано варіант запису, як для пристатейного списку джерел).

Висловлені вище зауваження не є суттєвими і не знижують загальної позитивної оцінки представленої роботи. Окреслені завдання дослідження і наукова новизна отриманих дисертанткою результатів сформульовані цілком грамотно і переконливо. Напрямок роботи, її мета, методичний та методологічний підходи, спосіб викладення матеріалу повністю відповідають зазначеній спеціальності. Вважаю, що дисертаційна робота Тараненко Оксани Григорівни «Діяльність професора Л. О. Шепотько з наукового забезпечення економічного та соціального розвитку аграрного сектору України (60-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.)» є завершеним науковим дослідженням, результати якого мають значення не лише для пізнання історії української аграрно-економічної науки, але й для використання її здобутків у подальших історичних дослідженнях. Робота за змістом, рівнем оформлення та науковою новизною відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її авторка заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки й техніки

Офіційний опонент
Директор наукової бібліотеки
Сумського національного
аграрного університету,
кандидат історичних наук

Г.І. Комликова

